

VIIPURIN SUOMALAISEN
KIRJALLISUUSSEURAN
TOIMITTEITA

23

Diasporan Viipuri

Muistojen kaupunki sotien jälkeen

TOIM.
SATU GRÜNTHAL & KRISTIINA KORJONEN-KUUSIPURO

Kannen kuva: Postikortti 1900-luvun alusta. Yksi Monreposin puiston
kiinalaisista kaarisilloista. Wiipurin Arkistoyhdistys (WAY), a5a71. Wiipuri.fi.

Viipurin Suomalaisen Kirjallisuusseuran toimitteita 23
Diasporan Viipuri – Muistojen kaupunki sotien jälkeen

Toimittaneet:

Satu Grünthal (osan toimittaja)

Kristiina Korjonen-Kuusipuro (osan toimittaja)

Anu Koskivirta (sarjan päätoimittaja)

H. K. Riikonen (sarjan päätoimittaja)

lisa Aaltonen (sarjan toimitussihteeri ja kuvatoimittaja)

Taitto ja graafinen suunnittelu: Eemeli Nieminen

ISBN 978-952-69280-7-4 (sid.)

ISBN 978-952-69280-8-1 (PDF)

ISSN 1236-4304 (sarja)

Painettu: 2021, Digipaino Kirjaksi.net

Painosmäärä: 250 kpl

Ensimmäinen painos

Julkaisija: Viipurin Suomalainen Kirjallisuusseura ry, Helsinki

Pala Viipuria uuteen kotiin

Meidän kotona oli tauluna Viipurin linnan kuva. Kunniakirja tilan raivaamisesta ja rakentamisesta. Enoni tekemä virsikannel ja Karjalasta tuotu tuohinen jauhovakka. Pyhäjärveläisen, isäni hyvän ystävän Toivo Vattusen tauluja. Äitini marttatyössä saatu kunniakirja sekä sukumme vanha raamattu. Nämä olivat ne arvokkaimmat esineet, joilla haluttiin kertoa, että ollaan jostakin kotoisin.¹

Kodit esineineen kertovat meille itsellemme ja toisille, keitä me olemme. Laittamalla asunnosta omannäköisemme kodin ja vaalimalla kodin esineitä niihin liittyvine merkityksineen tuotamme aineellista näyttöä minuutemme tueksi.² Kotien aineellisen kulttuurin välityksellä voimme myös kertoa, mistä olemme kotoisin – kuten Museoviraston kyselyyn vuonna 1982 vastannut kirjoittaja sitaatissa toteaa. Hänelle samoin kuin muille luovutetusta Karjalasta pois lähtemään joutuneille jälleenrakentamisen aika konkretisoitui uuden kodin rakentamisena ja oman identiteetin jäsentämisenä uudessa ympäristössä. Kodin ja kotiseudun lisäksi vaihtuivat työpaikat ja toisinaan myös ammatit, harrastukset sekä tutut elämänpiirit vanhoine tapoineen ja tottumuksineen.

Tässä artikkelissa tarkastellaan Viipurista sotien jälkeen muualle Suomeen päätyneiden siirtokarjalaisten kertomuksia jälleenrakennuksesta ja uuteen kotiin asettumisesta. Tavoitteena on ymmärtää, miten uudesta asuinpaikasta tulee koti ja millä tavalla entinen koti luovutetussa Viipurissa näkyy uuden kodin aineellisessa kulttuurissa kuten käyttö- ja koriste-esineissä, valokuvissa, tekstiileissä ja maalauksissa. Tarkastelun kohteena on erityisesti se, mitä lähtöpaikasta tuodut tai jälkeempään hankitut kuvat ja esineet merkitsevät kertojille. Aineistona käytetään Museoviraston vuonna 1982 toteuttamaa kansatieteellistä kyselyä 29: ”Asutustoiminta 1940–1960. Siirtokarjalaiset ja paikkakuntalaiset”, johon sisältyi jälleenrakennusta ja siirtokarjalaisten kotien esineitä kartoittaneita kysymyksiä.

Tutkimus kytkeytyy yhteiskunta- ja kulttuurimaantieteen niin sanottuun kodin kriittisen maantieteen tutkimusperinteeseen.³ Siinä koti ymmärretään yhteiskunnallisille muutoksille avoimena, monitasoisessa sosiaalisessa vuorovaikutuksessa rakentuvana, eri perheenjäsenten eri tavoin kokemana ja jatkuvasti muuttuvana tilana.⁴ Kiinnostus kohdistuu kodiksi tekemiseen, jota määrittävät sekä kodin ja perheen sisäiset seikat että ympäröivän yhteis-

kunnan normit ja arvot. Tarkastelun kohteena on myös kodin kokemus, joka ei rajoitu tiettyyn fyysiseen rakennukseen, vaan yksilö voi kokea olevansa kuin kotonaan tai enemmän kuin kotonaan jossakin toisessa paikassa.⁵ Kodin kriittisen maantieteen lisäksi analyysissä hyödynnetään aiempia havaintoja siirtokarjalaisten paikkasuhteesta ja kotien aineellisen kulttuurin merkityksestä lähtöpaikkojen muistamisessa.⁶

Kodit luovutetussa Karjalassa

Yhteiskunta- ja kulttuurimaantieteessä on tutkittu monesta näkökulmasta uuteen paikkaan asettuneiden yksilöiden ja ryhmien kuten maahanmuuttajien, siirtotyöläisten, ulkomailla opiskelevien ja pakolaisten kotien aineellista kulttuuria.⁷ Tarkastelun kohteina ovat olleet koteihin eri elementein tuotetut kotiseudut ja aiemmat kodit, joista tuodut tutut esineet voivat lievittää koti-ikävää ja auttaa sopeutumaan uuteen paikkaan.⁸ Toisinaan käyttötavarat, kuten esimerkiksi lähtöpaikassa tyypillisten ruokien valmistuksessa käytettävät astiat ja tarvikkeet, tuovat lähtöpaikat niissä yhä asuvine läheisine ihmisineen osaksi uuden asuinpaikan arkea.⁹

Mikäli kotimaahan ei ole paluuta, esineiden esillepanolla ja käytöllä voidaan synnyttää tiettyyn etniseen tai uskonnolliseen ryhmään kuulumisen tunnetta sekä vahvistaa diasporassa asuvan ryhmän kollektiivista identiteettiä.¹⁰ Esineiden, kuvien ja tekstiilien avulla voidaan myös tuottaa uutta muisteltavaa yhteisestä kotimaasta. Näin on mahdollista, että kotimaa ja kotiseutu tulevat tutuiksi ja läheisiksi myös niille, joilla ei ole varsinaista kotimaata tai jotka eivät ole siellä itse koskaan käyneet.¹¹ Uudet sukupolvet tuottavat kertomusta lähtöpaikasta yhä uudelleen – ja toisinaan myös uudella tavalla jättäen jotakin kertomatta tai lisäten paikkaan uusia piirteitä.¹² Kotiin eri keinoin näkyväksi tehty lähtöpaikka onkin ymmärrettävä kertojansa uudelleentulkintana tästä paikasta.

Siirtokarjalaiset ovat Suomessa merkittävin pois paikoiltaan siirtynyt ja uuteen paikkaan asettunut ryhmä. Neuvostoliitolle luovutetuille alueille jäi kaikkiaan noin 120 000 kotia ja kodittomiksi jäi yli 400 000 ihmistä.¹³ Kotinsa menetti noin 16 000 Viipurin maalaiskunnasta ja 73 000 Viipurista lähtöisin ollutta, joiden kotien esineitä tämä artikkeli käsittelee.¹⁴ Viipurin maalaiskunnan viljelijäväestö asetettiin maaseudulle maatiloille. He saivat sijoituspaikan tyypillisesti Uudeltamaalta Tuusulasta, Nurmijärveltä, Hyvinkään maalaiskunnasta, Vihdistä ja Lohjalta.¹⁵ Kaupunkilaisväki valitsi itse sijoituskuntansa, joten viipurilaiset päätyivät Etelä-Suomen kaupunkeihin ja suuriin asutustaajamiin.¹⁶ Vuonna 1946 viipurilaisia oli lukumääräisesti eniten Helsingissä, Tampereella, Turussa ja Lahdessa.¹⁷

Viipurista tuoduin liinavaattein ja asukkaan sanojen mukaan viipurilaiseen tapaan sijattu vuode kuvattuna Helsingissä vuonna 1976. Kuva julkaistu alun perin teoksessa *Karjalaisen perinteen työryhmän tutkimuksia* (1982).

Siirtoväen asuttaminen toteutettiin lyhyessä ajassa, sillä vuoteen 1949 mennessä lähes kaikki maaseudulle sijoitetut olivat saaneet asutustilansa. Myös kaupunkeihin hakeutuneet saivat nopeasti työtä ja pääsivät kiinni toimeentuloon. Oman kodin löytäminen asuntopulan vaivaamista kaupungeista ei kuitenkaan ollut helppoa. Kaupunkeihin asettuneen siirtoväen asumista pyrittiin aluksi helpottamaan vuokra- ja asuntosäännöstelyllä. Pian jouduttiin kuitenkin toteamaan, että ongelman ratkaiseminen edellytti laajaa rakennustoimintaa. Kaupungeissa tämä jälleenrakennuskausi tarkoitti ahtaita ja puutteellisia asumisoljoja.¹⁸

Siirtokarjalaisten sopeutumista uusille asuinsijoilleen tutkittiin Suomessa pian sotien jälkeen. Laajan sosiologisen kenttätutkimuksen tulokset olivat rohkaisevia; vain kuusi vuotta sodan päättymisestä heidän todettiin löytäneen paikkansa yhteiskunnassa.¹⁹ Vaikka työpaikka ja asunto järjestyivät nopeasti, sopeutuminen vei aikaa. Sittemmin tehtyjen tutkimusten mukaan kodin menettäminen ja useat paikanvaihdokset johtivat ensimmäisen sukupolven siirtokarjalaisten keskuudessa juurettomuuden kokemuksiin ja vaikeuttivat kiinnittymistä uusiin paikkoihin. Kodin tuntua ja paikkaan kuulumisen tunnetta voitiin etsiä vuosikymmenten ajan uudesta asuinpaikasta. Monille Karjalasta lähteneille juuret ja paikkaan kuulumisen kokemukset kiinnittyivät vielä vanhuusiällä entisen kotiseudun maisemiin.²⁰

Jälkeenpäin havaittiin myös, että erityisesti itäiseen kulttuuripiiriin kiinnittynyt, kantaväestöstä kielensä, uskontonsa ja tapojensa vuoksi erottunut ortodoksisväestö joutui syrjinnän kohteeksi. Heidä ”ryssiteltiin” ja heidän isänmaallisuuttaan epäiltiin.²¹ Tästä syystä rajakarjalaiset pyrkivät pikemminkin häivyttämään taustansa kuin tuomaan esille erilaisuuttaan suhteessa valtaväestöön. Heidän kotiensa esineiden karjalaisuus oli korostetun suomalaista ja modernia, vaikka he kertovat haastatteluissa lähtöpaikkojensa erilaisista tavoista ja erottuvasta maisemasta tyypillisine karjalaistaloineen, joissa asuinrakennus ja karjasuojat ovat saman katon alla.²² Näin menetetyt paikat on tuotettu uudella tavalla kodin aineellisen kulttuurin välityksellä.

Karjalaa koskevia muistoja ja mielikuvia käsittelevissä tutkimuksissa on tuotu esille myös muita ”uudella tavalla muistamisen” tapoja. Vuosikymmenten saatossa luovutetusta Karjalasta on muodostunut nostalginen kaipauksen kohde, haaveiden paikka, utopia.²³ Vaikka yksilön paikkatunteen rakentumisen ytimessä ovat henkilökohtaiset, keholliset kokemukset, joita ensimmäisen sukupolven siirtokarjalaisilla on kotipaikoistaan, voivat paikkaan liittyvät tiedon ja tunteen siteet vahvistua yhteisöllisten kokemusten ja kertomusten myötä.²⁴ Esimerkiksi pitäjä- ja muistelukirjat, joita julkaistiin paljon 1950-luvulla, ovat olleet tärkeässä roolissa kotiseutuja koskevan tiedon tuottamisessa ja taltioimisessa.²⁵ Kirjat samoin kuin muut Karjala-symboliikkaa sisältävät kuvat ja esineet tekevät muistojen kotipaikat näkyviksi uusissa kodeissa, toimivat toisinaan paikan korvikkeina,²⁶ rakentavat kertomusta karjalaisten diasporasta ja välittävät sitä koskevaa tietoa seuraaville sukupolville. Näin menetetyt kotiseudut voivat tulla tutuiksi ja läheisiksi myös seuraavan sukupolven edustajille, jotka eivät ole itse koskaan käyneet näissä paikoissa.

Viipurilaisten kotien esineitä koskeva aineisto

Viipurista lähtöisin olleiden siirtokarjalaisten kotia ja esineitä käsittelevä aineisto koostuu Museoviraston kansatieteelliseen kyselyyn nro 29 lähetetyistä teksteistä. Kyseessä oli sotien jälkeistä asutustoimintaa ja siirtokarjalaisten suhdetta paikalliseen väestöön kartoittanut kansanperinteen keruukilpailu. Sen kohteena olivat sekä asutustilan saaneet että asutustoiminnassa mukana olleet kantaväestön edustajat, jotka kertovat siirtokarjalaisia koskevista havainnoistaan. Kysely toteutettiin yhteistyössä Maaseudun Sivistysliiton kanssa, ja sitä tukivat lisäksi Karjalan liitto sekä Asutus- ja maatilatalousliitto. Vastauksia saapui määräraikaan 31.12.1982 mennessä 809 kappaletta.

Kyselyn yli 50 avoimeen kysymykseen vastattiin omin sanoin. Kaikki kirjoittajat eivät kuitenkaan vastanneet jokaiseen kysymykseen, sillä ohjeena oli,

Taulukko 1: Museoviraston kyselyyn vastanneiden viipurilaisten ja Viipurin maalaiskuntalaisten itsestään kertomia taustatietoja.

	Syntymävuosi	Syntymäpaikka	Lähtöpaikka	Uusi kotipaikka
Eeva	1920	Vakkila	Ihantala	Nokia
Ester	1912	Viipuri	Viipuri	Espoo
Hanna	1902	Viipuri	Viipuri	Helsinki
Lea	1912	Heinjoki	Kähäri	Hyvinkään mlk.
Martta	1925	Suurpero	Suurpero	Hyvinkään mlk.
Mirjami	1921	Kuopio	Viipuri	Joensuu
Paavali	1912	Yläsommee	Säiniö	Hyvinkää
Rebekka	1907	Viipuri	Viipuri	Mikkeli
Saara	1923	Porlampi	Porlampi	Lohja

että vastaajat saavat keskittyä omasta näkökulmastaan relevantteihin teemoihin. Yksi kysymys (nro 47) koski siirtokarjalaisten kotien esineitä. Kirjoittajia pyydettiin vastaamaan seuraaviin kysymyksiin: ”Onko siirtokarjalaisen kodin sisustuksessa jotakin karjalaisuudesta kertovaa? Mitkä esineet ovat peräisin Karjalasta? Onko jollakin esineellä erityistä muistoarvoa?” Kysymys on kansatieteelliselle kyselykäytännölle ominaiseen tapaan yksityiskohtainen, ja tutkijan tai tutkimusryhmän esiyymmärrys aihepiiristä on luettavissa kysymyksen johdattelevasta muotoilusta.²⁷ Oletuksena on, että vastaajat pystyvät erottamaan toisistaan karjalaisuutta yleisellä tasolla symboloivat esineet lähtöpaikasta tuoduista ja henkilökohtaisesti merkityksellisistä esineistä.²⁸ Kirjoittajat, runsaat sata tähän kysymykseen vastannutta, ymmärsivät kysymyksen omalla tavallaan. Osalle heistä Karjala ja karjalaisuus tarkoittivat luovutetuilta alueilta lähteneitä ihmisiä yhdistävän yhteisen kotiseudun ja identiteetin sijaan konkreettisesti heidän omaa kotikyläänsä tai siellä sijainnutta kotia.

Kaikkien vastanneiden joukossa on vähän Viipurista ja Viipurin maalaiskunnasta lähteneitä. Vastausten vähälukuisuus voi johtua siitä, etteivät viipurilaiset, jotka päätyivät pääasiassa kaupunkioloihin, mieltäneet kuuluvansa asutuskyselyn kohderyhmään. Pseudonimin nimetyt viipurilaistaustaiset kyselyyn vastanneet ensimmäisen sukupolven siirtokarjalaiset, joiden lähtöpaikat ja uudet kotipaikat esitetään taulukossa 1, ovat yhtä lukuun ottamatta naisia.²⁹ Talvisodan syttyessä he ovat olleet 14–37-vuotiaita, joten kaikilla ei ollut lähdön hetkellä omaa perhettä ja kotia. Monet heistä ovat koulutettuja ja ilmeisen tottuneita kirjoittamaan. Viipurin maalaiskunnasta lähteneet ovat yhtä lukuun ottamatta päätyneet maanviljelijöiksi, kun puolestaan Viipurista lähteneet ovat työskennelleet muissa ammateissa.

Aineiston analyysi alkaa kuvauksella siitä, millaisista esineistä kyselyyn vastanneet ja erityisesti viipurilaistaustaiset kirjoittajat tavallisesti kertovat ja miten lähtöpaikka näkyy heidän kodeissaan. Tämän jälkeen tarkastellaan yksityiskohtaisesti Viipurin kaupungista lähteneiden muistelukirjoituksia. Tarkasteltavina ovat Esterin, Mirjamin ja Rebekan kirjoitelmat. Neljännen Museoviraston kyselyyn vastanneen viipurilaisen, Hannan, tekstissä ei käsitellä kysymystä kodin esineistä, vaan siinä kuvataan yksinomaan sota-ajan tapahtumia, joten se on jätetty tarkastelun ulkopuolelle.

Kolmen muistelukirjoituksen analyysi

Viipurilaisten naisten kirjoitelmat edustavat 1980-luvun alussa tuotettuja muistelukirjoituksia, joissa tuolloin eläkeikäiset kirjoittajat kertovat elämästään ja kokemuksistaan jälleenrakennusvuosina vuosikymmeniä aiemmin. Itse puolestani tulkitseen kirjoitelmia tässä hetkessä, noin neljäkymmentä vuotta myöhemmin, joten aineistoa tutkittaessa läsnä on useita ajallisia kerrostumia.³⁰ Kyselyn toteuttamishetkellä eletään kylmän sodan aikakautta, eikä sen tavoitteena ole kartoittaa siirtokarjalaisten suhdetta lähtöpaikkoihinsa luovutetussa Karjalassa. Siirtokarjalaisten suhdetta menetettyihin kotipaikkoihinsa on käsitelty tutkimuksissa enemmälti vasta Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen.³¹ Kodin karjalaisia esineitä koskeva kysymys on sivujuoni muutoin pääasiassa asutustoimintaan keskittyvässä kyselyssä. Tämä painotus ja kyselylomakkeen rakenne vaikuttavat siihen, miten ihmiset kirjoittavat kotinsa esineistä. Tavallisesti esineet luetteloidaan ohjeen mukaisesti, kun taas lähtöpaikkaa koskevat kommentit, sikäli kun niitä esitetään, ovat luettavissa kohdista, joissa kirjoittajat kertovat uuteen kotiin asettumisesta, karjalaisista tavoistaan tai seuratoiminnasta uudessa asuinpaikassaan.

Nämä ominaisuudet vaikuttavat siihen, mitä kysymyksiä aineistolle voi esittää ja millä tavalla sitä on mahdollista analysoida. Museoviraston kyselyaineiston avulla ei ole esimerkiksi mahdollista käsitellä visuaalisuuden ja materiaalisuuden roolia ja merkitystä lähtöpaikkojen muistamisessa samalla tavalla kuin aineistossa, jossa tällaisia seikkoja olisi erikseen kysytty. Tekstien perusteella ei pääse käsiksi esineiden ja kuvien synnyttämiin aistimuksiin, tunteisiin ja tunnelmiin, joita maantieteilijät ja kulttuurintutkijat ovat kiinnostavasti analysoineet.³² Muistelukirjoitusten perusteella on kuitenkin mahdollista tarkastella sitä, miten ensimmäisen sukupolven siirtokarjalaiset kertovat uuden kodin rakentumisesta ja missä roolissa lähtöpaikkaan kytkeytyvät käyttö- ja koriste-esineet ovat heidän kuvauksissaan.

Käytän kolmen kirjoitelman analyysimenetelmänä lähilukua, jolla tarkoitetaan ymmärtämään pyrkivää ja merkityksiin pureutuvaa tekstien tulkintaa.³³

Kun muistelijat eivät kirjoita suoraan suhteestaan lähtöpaikkoihinsa, pyrin ymmärtämään kodin vanhojen ja uusien esineiden merkityksiä heidän elämäntarinoidensa kokonaisuudessa.³⁴ Esineitä koskevat kuvaukset sijoittuvat ajallisesti kirjoittamishetkeen, 1980-luvulle, jolloin kodeissa on sekä Viipurista tuotuja että myöhemmin jälleenrakennuksen vuosina hankittuja kuvia ja esineitä.

Havaintoja Viipurista siirtokarjalaisissa kodeissa

Siirtokarjalaisten kotien esineitä koskevista havainnoista kirjoittaneet runsaat sata vastaajaa toteavat tavallisesti aluksi, että ”useimmissa karjalaiskodeissa on jotakin karjalaisuudesta kertovaa” kuten kotipitäjän kirkon valokuvasuurenokset,³⁵ entisen kodin valokuvasuurenokset tai maalaukset sekä isovanhempien ja vanhempien valokuvasuurenokset. Muita usein mainittuja esineitä ja kuvia ovat kotipitäjän väreissä painetut ja kehystetyt kartat, Karjala-aiheiset kirjat (*Muistojen Karjala*,³⁶ *Karjala muistojen maa*,³⁷ pitäjänhistoriat, murrekirjat ja kaunokirjallisuus), Karjalan lippu ja vaakuna (ryijyissä) ja viirit (sukuviiri, kotipitäjän viiri, Karjalan lippu puolitangossa),³⁸ seinävaatteet (ryijyt, raanut, ommellut mietelauseet ja raamatunlauseet, tākänät, käsipaikat), muut kodin tekstiilit (pöytäliinat punapoiminnalla,³⁹ keinutuolin matot), kansallispuvut, kunniakirjat ja mitalit (Karjalan Liitto) sekä ortodoksiperheissä ikonit. Siirtokarjalaiset kertovat mukaan saaduista tavaroista. Ne ovat useimmiten samalla muistoesineitä, joihin liittyy jokin henkilökohtainen tarina lähtöpaikasta, sen ihmisistä tai tapahtumista. Tällaisia tavaroita ovat esimerkiksi äidin piiraspulikka, mummon kinnasneula, isän ystävän maalaamat taulut, äidiltä lapsena saatu kipsinen kissa, mummon sokeriastia, anopin morsiuskirstu, mandoliini ja oman kylän osuuskaupasta ostettu lompakko.

Viipurista ja Viipurin maalaiskunnasta lähteneiden vastaajien mainitsemat kotien esineet esitetään taulukossa 2 siten kuin he ovat itse ne kirjoitelmissaan luokitelleet kysymyslomakkeen ohjeen mukaisesti karjalaisuudesta kertoviin, Karjalasta tuotuihin ja erityistä muistoarvoa sisältäviin esineisiin. Karjalaisuudesta kertovat heidän näkemyksensä mukaan edellä mainitut Karjala-aiheiset kirjat, Karjalan lippu, vaakuna ja viiri sekä Karjalan liiton kunniakirjat ja mitalit. Viipurilaisten mielestä karjalaisuudesta kertovat lisäksi Viipurin kartat, Viipuria käsittelevät kirjat, standardit, viirit sekä Viipurin tunnetuimpia maa-merkkejä kuten Viipurin linnaa ja Pyöreää tornia esittävät taulut ja valokuvat. Näille vastanneille heidän kotikaupunkinsa Viipuri merkitsee Karjalaa. Sen sijaan muilta paikkakunnilta lähteneet eivät yleensä mainitse Viipuri-aiheisiä kuvia ja esineitä karjalaisuudesta kertovina esineinä.⁴⁰ Toisin kuin aiemmin on esitetty, Viipuria kuvaavat aiheet ei siten näytä edustavan kaikille siirto-

karjalaisille ”koko Karjalan symbolia”.⁴¹

Karjalasta tuotujen esineiden joukossa on käyttötavaroita, kuten astioita, työkaluja ja vaatteita sekä myös pieniä arvoesineitä, kuten hopealusikoita, taskukello, radio ja kukkamaljakko. Muita mukaan otettuja esineitä ovat kirjat, käsityöt, soittimet, taulut, vaatekirstut, valokuvat sekä suuritöiset käsityöt. Käsien tekemisen kokemusten tai niihin sisältyvien nuoruusmuistojen vuoksi itse tehdyt pöytäliinat tai ristipistotaulut ovat entistä kotia ja omaa perhettä esittävien valokuvien ohella muistoarvoa sisältäviä kodin esineitä. Erityistä muistoarvoa sisältyy joissakin tapauksissa myös Viipurin näkymiä esittäviin kuviin ja muihin kotiseudun maisemiin. Eevaksi nimetty, Ihantalasta kotoisin oleva kirjoittaja mainitsee Viipurin pohjoispuolella sijaitsevan Saimaan kanavan Juustilan sulun, jonka kautta hän kulki lapsena usein Viipuriin. Kaikki muistoarvoa sisältävät kodin esineet eivät kuitenkaan aina ole peräisin lähtöpaikasta, vaan kotiin on voinut kerrostua myös muihin elämänvaiheisiin liittyviä muistoja. Uusia muistoja on syntynyt myös kotiseutumatkoilla, joilta on tuotu Monrepos’n lähteen vettä pullossa sekä kiviä ja kuivattuja kukkia entisen kodin pihasta.⁴²

Vaikka kysymyslomakkeen muotoilulla on ollut vaikutusta vastauksiin, se ei estä kirjoittajia tulkitsemasta kirjoitustehtävää omalla tavallaan. Yhdelle kirjoittajalle Viipurin linnan kuva on karjalaisuudesta kertova esine, kun puolestaan toinen liittyy siihen erityistä muistoarvoa. Kategoriat ovat myös päällekkäisiä siten, että karjalaisuudesta kertova Viipurin linnan kuva voi samanaikaisesti olla lähtöpaikasta mukaan saatu esine, johon sisältyy lisäksi erityistä muistoarvoa, mikäli kysymys on esimerkiksi itse käsityönä tehdystä ristipistotyöstä tai ainoastaan evakkomatkalta mukaan saadusta esineestä. Tästä syystä kodin esineiden merkityksen tulkitseminen on mahdollista vain perehtymällä kirjoittajan elämäntarina.

Viipurista Laajalahteen: Ester

Kirjoittamishetkellä 70-vuotias Ester keskittyy kuvaamaan uuden kodin rakentumista ja elämää Espoon Laajalahdessa vuosina 1946–1974. Laajalahti on eräs monista sodanjälkeisen asutustoiminnan tuloksena kaupunkeihin syntyneistä asuinalueista, ja sinne muodostettiin noin 600 omakotitonttia ja 80 puutarhatonttia siirtokarjalaisille, rintamamiehille ja sotaleskille.⁴⁴ Alue suunniteltiin puutarhaideologian hengessä.⁴⁵ Maan omisti Helsingin kaupunki, joka ajautui asukkaiden kanssa kiistaan tonttien hinnoista.⁴⁶ Esterin perhe sai puutarhatontin kadulta, joka oli muiden Laajalahden katujen tapaan nimetty luovutuksessa Karjalassa sijainneen paikkakunnan mukaan.

Taulukko 2: Viipurista ja Viipurin maalaiskunnasta lähteneiden kirjoittajien kyselylomakkeen ohjeiden mukaisesti luokittelemat kodin esineet jaoteltuina karjalaisuudesta kertoviin, Karjalasta tuotuihin sekä erityistä muistoarvoa sisältäviin esineisiin.⁴³

Karjalaisuudesta kertovat esineet	Karjalasta tuodut esineet	Esineet, joilla on erityistä muistoarvoa
<ul style="list-style-type: none"> • Karjala-kirjat • Karjalan kynttilät • Karjalan lippu • Karjalan raanu • Karjala-standaari • Karjalan vaakuna • Karjalan vaakuna ryijy • Karjalaismallinen puutarhakeinu • Karjalaisen siirtoväen mitali • Karjalan liitolta saatu rakentajan ja raivaajan kunniakirja • Kartta entisestä kotiseudusta • Keski-Karjalan kansallispuku • Torkkeli Knuutinpojan silhuettikuva rautaportissa • Vahvialan kartta • Valokuvasuurennos entisestä kodista, kirkosta, isovanhemmista, pyöreästä tornista • Viipuri-kirja • Viipurin linna ristipistoin, itse ommeltu • Viipurin linna taulu • Viipurin linnan tornit portin pylväinä • Viipuri-standaari • Viipurin pitäjän viiri • Viipurista valokuva kehyksissä • Viipurin kartta 	<ul style="list-style-type: none"> • Astioita • Keinutuoli Viipurista • Kirjat • Kukkamaljakkoo, äitienpäivälahja, pelastettu talon raunioista • Kunniakirja hevosjalostuksesta • Kummilusikka • Kunniakirja äidin marttatyöstä • Lakanat likapyykkisäkissä • Lipasto • Lusikat, hopeaa • Mandoliini • Peili, jossa Sommeen salolla kasvaneesta tervalepistä itse veistetty kehys • Pellavakankainen reikäommel-liina, ulosommeltu, äidin morsiuskappioista v. 1917 • Pellavaliina Karjalassa 1930-luvulla kasvaneesta pellavasta • Raamattu, kuulunut suvulle • Radio • Rukous- ja virsikirja, suvun omistama, puukantinen, 1800-luvun lopulta (Frenckellin kirjapaino) • Taloustavaroita • Taskukello, jonka takana on veturin kuva, vaijan vanha • Taulu, H. J. Virta (viipurilainen) • Taulut, ristipistoin ommellut • Työkaluja • Vaatekirstut, morsiuskirstut • Vaatteita • Valokuvia isovanhemmista, kodista, isästä, äidistä, Viipurin tyttölyseon ajoilta • Viipurin linna, ristipistotyö • Viulu 	<ul style="list-style-type: none"> • Kirjat, virsikirjat • Kivipainojäljennös Saimaan kanavalta Juustilan sululta • Kiviä entisen kodin pihalta • Kodin rappusilta kerättyjä kukkia kuivattuna • Kummilusikka ja hopeiset teelusikat Karjalasta • Monreposin lähteen vettä pullossa kirjahyllyssä • Pellavakankainen, sinivalkoinen kahviliina, joka oli suuritoinen, tehty nuorena yhdessä parhaan ystävättären kanssa • Ristipistotaulu, itse tehty • Valokuvat edesmenneistä sukulaisista, isän valokuva yhdessä lasten kanssa, valokuvat Karjalasta, oman kodin valokuva • Viipurin linnan kuva, itse nuorena ommeltu ristipistoin • Viipurin linnan valokuva suurennettuna • Viipurin vanhan kellotornin valokuva suurennettuna

Ester kuvaa Viipurista lähdön lyhyesti, sillä lomakkeessa kysytään lähtöpaikkaa eräänä kirjoitelman taustatietona. Lähdön hetkellä kesäkuussa 1944 nuorenparin kotitalo on keskeneräinen, mutta tontti on oma ja talon perustus on tehty kivistä, kuten Ester sitaatissa kertoo. Esterillä ja hänen miehellään ei ole Viipurissa suvulle kuulunutta maapaikkaa eikä fyysistä kotitaloa, josta hän voisi kirjoitelmassaan kertoa – mikäli tätä kysyttäisiin. Viipuriin jäivät nuoruu- den suunnitelmat omasta kodista kaupungissa sekä työstä kodin ulkopuolella.

Olemme molemmat syntyneet ja kasvanut Viipurissa. Mieheni työskenteli autonkuljettajana [työpaikka]. Minä työskentelin kassanhoitajana ja konttori- apulaisena [liikkeen nimi] tukku- ja vähittäisliikkeessä 10 vuotta. Talvisodan aika- na meillä ei ollut lapsia, joten saatoin olla työpaikallani helmikuun 20. päivään 1940. [Mieheni] oli siellä, kunnes Viipuri luovutettiin. Sen jälkeen muutto muu- ton perään, kunnes takaisin Viipuriin takaisinvaltauksen jälkeen. Sieltä lähtö kesäkuussa 1944 kahden lapsen kanssa tavaravaunussa Vainikkalan asemalta seuraavana yönä, jolloin Viipurin asemalla junat räjähtivät. [Mies] jäi Viipuriin työpaikalleen loppuun asti. Minä lasteni kanssa Kuopioon siihen asti, kunnes mieheni määrättiin Helsinkiin työhön [työpaikka]. [...] Meiltä jäi Viipuriin [nimi] kaupunginosaan täysin maksettu asuntotontti sekä kivistä tehty talon kivijalka ja pieni saunarakennus, joka oli rakennettu vuonna 1942.

Esterin kuvaamasta Laajalahden uudisrakennuksesta tuli hänen omien sano- jensa mukaan ”aivan sellainen kuin olimme jo alun perin Viipurissa suun- nitelleet”. Se on eräs versio sotien jälkeen rakennetuista puolitoistakerrok- sisista tyyppitaloista, joissa on osin maanalainen kellarikerros.⁴⁷ ”Olisimme rakentaneet vain oman perheen käyttöön omakotitalon, mutta näin suurelle tontille ei voinut rakentaa pienempää, vaan annettiin tyyppiirustukset”, hän kirjoittaa. Kun yläkertaan ja välikerroksen olohuoneeseen otettiin vuokralaiset, omaan käyttöön jäivät välikerroksen kaksi huonetta ja keittiö. ”Se riitti meille, emmehän olleet suuriin tiloihin tottuneita. Ei monilla ollut silloin senkään vertaa.” Kylmien ja epämukavien väliaikaisten asumusten jälkeen omaan kotiin pääseminen oli juhlahetki. Vaikka pula-aikana kaikesta tavarasta oli puutetta, Ester muistelee olleensa onnellinen uudessa kodissaan. Hän kirjoittaa monista arkisista, lämpimistä ja tunnelmallisista tuokioista lastensa kanssa samaan tapaan kuin sitaatissa:

Lokakuussa 1946 muutimme keskeneräiseen kotiimme nousten kahta lankkua myöden, kun rappuja ei vielä ollut, eikä tietysti sähköä. Olihan keittiössä hella ja yhdessä pienessä huoneessa uuni. Eikä tietysti maalin hiventä missään, kat-

to ja seinät vielä ilman seinäpahveja. Oli se ihana asuinsija siihen verrattuna [väliaikainen asunto] mistä muutimme. [...] Laajalahdessa laitettiin ikkunoihin paperiverhot. Kauniit ne olivatkin, oikein pitsikuvioiset. Huoneet olivat aika tyhjä, mutta olin silti onnellinen. Eihän tavara merkinnyt mitään, kun minulla oli lämmin koti, jossa kaikki rakkaani olivat, lapset, mies ja äiti. [...] Seuraava talvi oli meille pimeä ja onnellinen. Pimeä sen takia, kun ei saanut kynttilöitä, eikä ollut öljyä. Usein tiskasin iltatiskoja siinä valossa, joka tuli keittiön hellasta, ja mummi keräsi pojat kamarin uunin eteen. Se oli pojista hauskaa, tuijotella tulta uunissa. Saunaa kun ei vielä ollut, otettiin pyykkisaavi keittiöön. Hellassa lämmitettiin vesi ja pojat vuorotellen saaviin. Sekin oli heistä hauskaa ja minusta myös.

Laajalahden kodissa oli aluksi sänkyjen lisäksi vain vähän huonekaluja. Vaikka Ester muistelee, ettei tavara merkinnyt mitään sodasta selviytyneille ihmisille, hän kertoo pitkän kuvauksen vihaamastaan rumasta sinkistä tehdystä tiskialtaasta, jonka tilalle hankittiin myöhemmin Ruotsista teräksinen allas. Viipurista tuotuja tavaroita heillä oli vähän. Lähtiessään Viipurista viimeisen kerran kesäkuussa 1944 he saivat mukaansa keinutuolin, lipaston, keittiön ruokapöydän sekä neljä tuolia. Ester epäilee, että heidän aiemmin vuonna 1940 lähettämänsä tavarat kuten matot ja käsintehtyt, suuritöiset pöytäliinat ja ristipistotaulu, varastettiin matkalla. Perille saapui vain likapyykkisäkki, joka ei kelvannut varkaille. Ester suree menettämäänsä käsitöitä. Likapyykkisäkin sisällä hän sai kuitenkin mukaansa valokuvia ja kaksi pienempää ristipistotaulua, jotka ovat hänen arvokkaimmat ja erityistä muistoarvoa sisältävät esineensä Viipurista. Muiden siirtokarjalaisten tapaan Ester on hankkinut myöhemmin kotiinsa karjalaisuudesta kertovia esineitä ja kuvia. ”Kun katselen kotiani, huomaan, että on paljonkin karjalaisuudesta kertovaa, mutta ne on hankittu vähitellen sotien jälkeen”, Ester toteaa. Hänellä on Karjalan viiri ja vaakuna, kehystettyjä valokuvia Viipurista, heidän Itä-Suomessa sijaitsevan kesämökkipaikkakuntansa seinävaate, jonka Ester tulkitsee niin ikään kertovan karjalaisuudesta, sekä ristipistoin itse ommeltu Viipurin linna. Nämä myöhemmin hankitut tavarat Ester sivuuttaa lyhyellä maininnalla.

Mattoja ei ollut moniin vuosiin, kun meiltä junassa katosi melkein kaikki, mitkä miehenei lähetti Viipurista helmikuun 18. tai 19. päivänä vuonna 1940. Vaatteista tulivat perille vain likapyykkisäkin pesemättömät lakanat. Silloin katosivat kaikki leningit ja puvut, käsityöt, yksi ristipistotaulu ja pöytäliinat. Voihan olla, että rautatievaunut, joissa tavaramme olivat, paloivat, mutta kuinka tämä likapyykkisäkki säilyi? [...] Nämä [likapyykkisäkissä mukana tulleet] ristipistotaulut ovat arvokkaimmat, koska ne ovat vielä oikeaa petitee työtä. On 36 pistoa cm²:llä ja

oikeaa ristipistoa. Kaikki ompeleman pöytäliinat menivät sen sileän tien. Valokuvat olivat myös pyykkisäkissä ja niitä on paljon. On kouluajoiltakin Viipurin tyttölyseon opettajien kuvia.⁴⁸ Antakoot lapset ne joskus Viipuri museoon, jos eivät ole kiinnostuneita itse.

Ester ei luonnehdi itseään karjalaiseksi, vaikka hän kertoo useita pieniä tarinoita, joissa korostuu hänen vilkas ja puhelias luonteensa, joka usein liitetään karjalaisuuteen. Hän muistelee esimerkiksi, miten hän Viipurissa oppikoulua käyneenä ja työelämässä mukana olleena naisena halusi tehdä muutakin kuin hoitaa kotia ja perusti kaupan olohuoneeseensa. Lupa kaupanpitoon heltisi käymällä henkilökohtaisesti ”Helsingin silloisen pormestarin Eero Rydmanin puheilla”.⁴⁹ ”Pyysin koska pojat on pieniä, ja velat on suuria. Pormestaria rupesi naurattamaan ja niin sain luvan.” Kirjoittaessaan jälleenrakennuksen vuosista Laajalahdessa Ester painottaa olleensa ”suomalainen” kuten muutkin alueen asukkaat, jotka olivat selvinneet sodasta ja yrittivät jatkaa elämäänsä. Ester vastaa kyselylomakkeen kysymykseen karjalaisista tavoista, ettei hän kaupunkilaisena tunne niitä. Virpomisen hän kuitenkin muistaa viipurilaisena tapana. Jotkut ruuat kuten ”hapalohko” ovat hänen mielestään vain viipurilaisten tuntevia ruokia.⁵⁰ Ester ei toisin sanoen ole hyvin perillä siitä, millaisia tapoja karjalaisuuteen yhdistetään.

En tiedä oliko viipurilaisilla tapana käydä viemässä jouluna kynttilä haudalle. Minulla ei ollut muita läheisiä Viipurin hautausmaalla kuin isä, mutta emme me käyneet siellä talvella. Voi olla, että toiset kävivät. [...] Ehkä en sen kautta osaa [karjalaisia] tapoja eritellä, kun olen kaupungissa kasvanut. Ehkä ovat silloin olleet tavat kaupungissa ja maalla erilaiset, kun minä olin Viipurissa.

Kyselyvihkosessa ei pyydetä muistelemaan lähtöpaikkaa, mutta Ester muistelee oma-aloitteisesti Viipurin paikkoja ja ihmisiä sekä hänen omaan lapsuuteensa ja nuoruuteensa kytkeytyviä tapahtumia näissä paikoissa. tarinat liittyvät esimerkiksi Sorvalin hautausmaan sukuhautarakennelmiin, Ristimäen hautausmaan kappeliin sekä adventtikirkkoon. ”Silloin tuli kansa kuulemaan mahtavaa Hoo-siannaa. Sellaista en ole kuullut Helsingissä Johanneksen kirkossa.”⁵¹ Viipurissa tietääkseni sen esitti Sivorin musiikkiopiston kirkkokuoro.⁵² Ester kertoo myös tarinan jyrkästä kallioseinämästä ja siihen kirjoitetusta dramaattisesta tekstistä Monrepos’n puistossa, jossa hänellä, kuten viipurilaisilla yleensä, oli tapana hiihtää. Ester lukee Viipuria käsittelevää kaunokirjallisuutta, kuten viipurilaisen kirjailijan Lempi Jääskeläisen teoksia, ja etsii niistä paikkoja ja henkilöitä, jotka hän on itse aikoinaan tuntenut. Hän muistelee viipurilaista kummitätiään

Mariaa, joka työskenteli pyykkärinä ja siivoajana. Maria otti luokseen asumaan paronitar Frymanin ikääntyneen palvelijattaren Varvaran, josta ”Lempi Jääskeläinen kertoo kirjassaan *Kevät vanhassa kaupungissa* sivuilla 16–18.”⁵³

Noin 40 vuotta sotien jälkeen laadittu kuvaus tontin lunastamisesta, lainojen maksamisesta, talon rakentamisesta, puutarhan laitosta, työnteosta ja perhe-elämästä koostuu haasteiden voittamisesta ja onnistumisista. Ester on täyttänyt paremmin kuin hyvin yhteiskunnan siirtokarjalaisiin kohdistamat odotukset selviytymisestä ja suoriutumisesta uudella paikkakunnalla. Eläkeläisinä ja oman osuutensa jälleenrakennuksesta tehneinä Ester ja hänen miehensä voivat olla välittämättä näistä odotuksista ja valita kotinsa ja asuinpaikkansa oman mielensä mukaan. Esterin puolison jäätyä eläkkeelle he ovat jättäneet talonsa perinnöksi pojilleen, myyneet osan Laajalahden tontista ja muuttaneet itse Kaakkois-Suomeen pienelle teollisuuspaikkakunnalle.

Kun mieheni pääsi eläkkeelle 1974, katsoimme parhaaksi myydä osan tonttia ja ostimme itsellemme asunnon [...]. Paikan valintaan vaikutti se, että [...] on lähellä mökkiämme, ja tämä seutu on lähempänä Viipuria. Täällä murre on melkein samanlaista kuin omamme ja onhan tämä jo Itä-Suomea. Mieheni ja minä puhumme selvää viipurilaista, emmekä ole sitä yrittäneetkään muuksi muuttaa. [...] Me emme kaipaa Laajalahtea kotipaikkana, meistä on parempi täällä. Meidän kotipaikkamme on Viipurissa.

Kirjoittamishetkellä Ester muistelee Espoossa vietettyjä vuosikymmeniä onnellisina ja työntäyteisinä, mutta toteaa kuitenkin, etteivät he kaipaa Laajalahtea kotipaikkana. Uusi asuinpaikkakunta Itä-Suomessa on Laajalahtea kodikkaampi sen vuoksi, että siellä puhutaan kieltä, joka muistuttaa paljon viipurilaista puhetajaa. Tällä pienellä teollisuuspaikkakunnalla he voivat tuntea olevansa melkein kuin kotonaan Viipurissa.

Viipurista Joensuuhun: Mirjami

Kansakoulunopettajana ja toimistotöissä työskennellyt Mirjami, joka asui sota-aikana vielä yhdessä vanhempiansa kanssa, ei kuvaa kirjoitelmassaan vanhempiaan, lapsuudenkotiaan eikä lähtöään Viipurista. Mirjamin muistelukirjoituksessa korostuvat toimeen tulemisen vaikeudet sekä juurettomuuden ja paikattomuuden tunteet, joihin liittyy konkreettisia kokemuksia asunnottomuudesta.⁵⁴ Viipurista lähdön jälkeen hän asui useilla paikkakunnilla, kunnes meni naimisiin 1950-luvun lopulla ja päätyi Pohjois-Karjalaan. Mirjami kirjoittaa syrjityksi tulemisen kokemuksistaan ja vierauden tunteistaan Poh-

jois-Karjalassa, jossa ihmiset ovat nurkkakuntaisia. Mirjami ja hänen puolisonsa hankkivat tontin ja keskeneräisen talon maaseudulta, mutta he eivät kuitenkaan koskaan rakentaneet taloaan valmiiksi. Keski-ikäisenä Mirjami jäi tyhjän päälle, kun mies myi lupaa kysymättä heidän talonsa. Eron jälkeen Mirjami sai työnantajaltaan vuokra-asunnon, joka ei tuntunut oikealta kodilta. Sitaatissa hän kertoo yrittäneensä sotien jälkeisten vuosikymmenten ajan asettua jollekin paikkakunnalle, opiskella, löytää vakituista työtä ja päästä kiinni vakituiseen asuntoon. Vasta noin 60-vuotiaana, kaksi vuotta ennen kirjoitelman laatimista, hän on saanut ostetuksi yksiön Joensuusta:

En ole saanut mitään siirtoväelle kuuluneita asutustoimenpiteitä, joten katson kuuluvani sijoittamattomaan siirtoväkeen. Tällaisia olivat siirtoväkeen kuuluneet varttuneet lapset. Omaisuus oli Karjalassa vanhempien nimissä ja korvaukset kuuluivat heille. Katson sijoittaneeni itseni Joensuuhun vuonna 1980 eli 40 vuoden kuluttua. Olen tuon 40 vuoden aikana yrittänyt asettua jollekin paikkakunnalle saamatta vakituista työtä ja asuntoa yrityksistä huolimatta. Opinnot on pitänyt keskeyttää ja ottaa mitä tahansa koulutusta vastaamatonta työtä. Viimeiset vuodet olen ollut [toimistotyössä]. Nykyinen asuntoni, aravayksiö on asuntosäästäjänä saatu.

Vaikka Mirjami ei kerro vanhempiensa ammateista ja muista taustatiedoista, lapsuudenkodista peräisin olevia esineitä koskevasta kuvauksen perusteella Viipurin koti on ollut vauraampi kuin hänen omat aikuisiän kotinsa. Mirjami on saanut isänsä ja tätinsä jäämistöistä muun muassa viipurilaisen taiteilija H. J. Virran⁵⁵ maalaaman taulun, kansallispuvun ja hopealusikoita. Käsini tehty pellavakankainen reikäommelliina on hänen äitinsä muistoksi luovuttama. Hän yhdistää kotinsa esineisiin myös muita jo edesmenneitä ihmisiä kuten äitinsä serkun sekä isänsä serkun, joka oli sotilasarvoltaan kapteeni. Mirjami ei kirjoita pelkästään Viipurista peräisin olleista esineistä, vaan mainitsee erikseen Säkkijärvellä 1930-luvulla kasvatetusta pellavasta kudotun pöytäliinan, joka on kirjoittamishetkellä hänen pöydällään. Nykyisessä aravayksiössä on perittyjen tavaroiden lisäksi myös myöhemmin hankittuja Viipurista ja Karjalasta muistuttavia esineitä, kirjoja ja kuvia. Mirjamin mainitsema Viipurista ei kuitenkaan ole matkamuisto tai Karjala-seuran kautta myöhemmin hankittu standarditavara, vaan eräältä hänen tuntemaltaan viipurilaiselta vääpelin leskeltä joululahjaksi saatu kodin esine, joka muistuttaa tästä edesmenneestä ystävästä. Mirjamin standaari on esimerkki siitä, miten standardinkin esine voi olla omistajalleen henkilökohtaisesti merkityksellinen.

Minulla on isäni jäämistöä oleva taulu, asetelma hedelmistä, maljakosta ja vadista. Se on viipurilaisen taiteilija H. J. Virran maalaama. Myös on Viipurin ja Vahvialan kartat, Viipuri-kirja ja uusin teos Karjalasta tilattu muistoksi tyttärelleni luovutetusta Karjalasta, jota hän ei ole nähnyt. Keski-Karjalan kansallispuku, perintönä edesmenneeltä tädiltäni kuuluu kotini esineisiin. Pöydälläni on pel-lavaliina, jonka säkkijärveläinen äitini serkku on kutonut Karjalassa 1930-luvulla kasvatetusta pellavasta. Äitini morsiuskappioihin kuuluva ulosommeltu pellava-kankainen reikäommelliina on juhlaikäytössä hallussani, äitini muistoksi luovut-tama. Liina on ommeltu 1917 ja ollut evakkotavaroiden joukossa. Evakoksi lähdet-täessä mukaan saatu esine on monella muistorikas. Meillä on kummilusikka ja hopeiset teelusikat. Allekirjoittaneella on Karjala-standaari ja Viipuri-standaari. Viimeksi mainittu on saatu viipurilaiselta vääpelin leskeltä muistoksi joululahja-na. Luovuttaessaan hän kertoi sen jättävän muistoksi itseltään, kun ei häntä enää ole. Niin on tapahtunutkin. Isän serkun (kapteeni) perhe oli heidän lähinaapuri ja hyvä ystävä. Kävin tapaamassa tätä leskirouvaa, joka asui yksin sekä kaipasi puhekaveria vilkkaana karjalaisena.

Mirjami kertoo tutustuneensa pohjoiskarjalaisiin siirtokarjalaisiin, jotka ovat enimmäkseen lähtöisin muualta kuin Kannaksen kunnista.⁵⁶ Mirjami on vierail-lut Raja-Karjalasta lähteneiden työtovereiden kodeissa ja tehnyt havaintoja hei-dän esineistään. Hän tietää, että Karjalaisen siirtoväen muistomitalit, kotiseu-rakunnan kirkon valokuvat, suurennokset luovutetussa Karjalassa sijainneesta kotitalosta, valokuvat edesmenneistä omaisista, palkintoesineet, kunniakirjat, astiat ja merkkipäivinä saadut standaarit ovat omistajilleen arvokkaita. Samaan ryhmään kuuluvana ja oman kokemuksensa perusteella hän tunnistaa esinei-den merkityksen ja osaa suhtautua niihin kunnioittavasti.⁵⁷ Mirjami korostaa siirtokarjalaisia yhdistävänä tekijänä lisäksi karjalaista luonteenlaatua, joka on erilainen kuin paikkakuntalaisten. Vaikka Pohjois-Karjalaan asettuneet siirto-karjalaiset puhuvat eri kieltä kuin hän itse, Mirjami kokee, että heissä on kie-lieroista huolimatta paljon samaa, sillä he ovat hänen itsensä tapaan vilkkaita ja monisanaisia. Mirjami on kiinnostunut tuttaviansa käyttämästä karjalan kielestä ja opiskellut sitä Vapaaopiston luennoilla Joensuussa.⁵⁸

Juurettomuutta kokenut Mirjami on aktiivinen karjalaisten seuratoiminnas-sa, joka on hänen mukaansa kirjoittamishetkellä vilkasta Joensuussa. Kesäisin Mirjami edustaa karjalaisten heimojuhilla nuorta, hyväjalkaista sukupolvea, joka jaksaa seistä lippuvartiossa Keski-Karjalan kansallispuku tai feresi pääl-lään.⁵⁹ Perhe-elämänsä ongelmista sekä vaikeuksistaan asettua jollekin paikka-kunnalle kirjoittava Mirjami on löytänyt paikkansa karjalaisseuratoiminnassa. Hän kertoo, että seuratoiminta merkitsee hänelle ”jotain kotiseutua muistutta-

vaa ystävien tapaamista”. Mirjamin kuvaus on esimerkki kodin kokemuksesta, joka ei rajoitu aravayksiöön. Mirjamin tapaan yksilö voi kokea olevansa kuin kotonaan tai enemmän kuin kotonaan kodin fyysisten rajojen ulkopuolella.⁶⁰

Viipurista Mikkeliin: Rebekka

Rebekka kertoo olevansa syntyperäinen karjalainen, Viipurissa syntynyt ja sieltä 30.11.1939 pois lähtemään joutunut. Viipurissa he kuuluivat keskiluokkaan ja asuivat suhteellisen mukavasti Rebekan miehen työsuhdeasunnossa. Sotien jälkeen he saivat työsuhdeasunnon uudelta asuinpaikkakunnaltaan Mikkelistä. Kirjoittamishetkellä vuonna 1982 tämä 75-vuotias leskirouva asuu Mikkelissä lähellä tyttäriensä perheitä.

Rebekka mieltää itsensä karjalaiseksi. Hän puhuu eri heimoista kuten hämäläisistä ja karjalaisista itsestäänselvyysinä ja keskittyy muistelukirjoituksessaan kuvailemaan karjalaisen heimon nopeaa sopeutumista, sitkeyttä ja ahkeruutta, vaivalla rakentamia kauniita karjalaiskoteja sekä monenlaisia myönteisiä vaikutuksia suomalaiseen yhteiskuntaan. Hän kirjoittaa karjalaisesta perinteestä ja tietää myös, että useimmissa siirtokarjalaisissa kodeissa on jotain karjalaisuudesta kertovaa. Rebekka osallistuu aktiivisesti karjalaisten seuratoimintaan, joka on Mikkelissä vilkasta. Seuratoiminta tarjoaa karjalaisille paikan vaalia perinteitä ja laulaa karjalaisia lauluja. Tämä tukee Rebekan mielestä karjalaisten yhteenkuuluvuutta. Häntä harmittaa, että seuratoimintaa väheksytään ja että kirjoittamishetkellä kolmannen polven siirtokarjalaiset ovat jo osittain vieraantuneet karjalaisuudesta.

Viipuri on Rebekalle nostalginen, ihannoitu muistojen kotikaupunki, jossa soitto soi ja laulu raikui.⁶¹ Rebekka harmittelee sitä, etteivät Viipuria tuntemattomat ihmiset osaa arvostaa kaupungin omaleimaista henkeä. Rebekan kotona on paljon Viipurista muistuttavia kuvia ja esineitä, jotka on hankittu enimmäkseen vasta sotien jälkeen, sillä palavasta kaupungista oli lähdettävä nopeasti ilman matkatavaroita. Lähdön hetkellä Rebekalla oli se käsitys, että he tulevat pian takaisin kotiin. Hän toteaa olevansa yhä tällä matkalla. Harvat alkuperäiset Viipurista tuodut esineet kuten valokuvat ja sattumalta pelastunut pöytäliina, jonka Rebekka teki nuorena morsiamena yhdessä ystävättärensä kanssa, ovat hänen kalleimmat muistonsa kotikaupungista ja nuoruudesta.

Joskus harmittaa, kun joku, joka ei ole ikinä ole käynyt Viipurissa sanoo, että liekö se niin ihmeellinen kaupunki kuin sitä kehutaan ja sinne kaivataan, ja liekö ne puistot siellä kummempia kuin muuallakaan. [...] Minä en saanut sieltä mitään pois, kun oli lähdettävä palavasta kaupungista vanhan äitini ja lasten kanssa.

Ennen kotini tuhoutumista ehti mieheni veli lähettää valokuvat pois. Ne ovat ainoat aarteeni sieltä rakkaasta kotikaupungista. Seinälläni onkin suurennettuna Viipurin linna, Pyöreä torni, Viipurin kartta ja Vanha kellotorni. Tekstiilejäkin on Karjalan raanu, pieni ryijy, Karjalan vaakuna. Ja tietenkin Karjalan viiri ja Karjalan kynttilät. Suurennetut valokuvat, vanha kellotorni ja Viipurin linna ovat minulle rakkaat. [...] Ja onhan minulla tosiaan yksi kallis muisto Viipurista ja nuoruudesta. Kun olin morsian, ompelimme parhaan ystäväni kanssa hyvin suurta ja suuritöistä kahviliinaa minulle. Pellavakankaan siihen kutoi kummitätini Rautjärvellä, joten se kangas on muisto hänestä. [...] Miehen veli asui äitini asunnossa sodan aikana ja tämä pöytäliina oli äidilläni pestävänä. Poika lähetti äidilleni korissa matkatavaraa ja pöytäliina tuli evakkopaikkaamme ennen kuin äitini koti tuhoutui. Se tuli siten ainoaksi muistokseni Viipurista ja nuoruudestani. Liina on minulla vain juhlakäytössä. Olen luvannut sen muistoksi tyttärelleni. Eniten minua harmittaa, kun en ottanut hopeaesineitä mukaani. Äitini ja mieheni äidin kihlakellot olisi pitänyt saada muistoksi. Miten arvokas muisto se olisi ollut. Luulin lähtiessäni, että tulen pian takaisin. Sillä matkalla olen vieläkin.

Rebekka on tehnyt myöhemmin useita matkoja Viipuriin yhdessä tyttäriensä kanssa ja tuonut niiltä uusia muistoesineitä kuten vettä Monrepos'n lähteestä sekä kiviä ja kukkia entisen kodin pihalta.⁶² Rebekka kertoo heidän asuneen edellisenä kesänä hotellissa Salakkalahdessa.⁶³ Rebekan mukaan hänen aikuiset tyttärensä suhtautuvat äitinsä kiinnostukseen myötämielisesti ja ymmärtävän tämän halua vaalia karjalaisia muistojaan.

Onpa pullossa kirjahyllyssä Monreposin lähteen kirkasta vettä, sekä entiseltä pihaltamme poimittuja pieniä kiviä. Tyttäreni poimi tänä kesänä kotimme rappusilla kasvavia villikukkasia, jotka prässäsimme hotellissa Salakkalahdessa kansioon. Näin ainakin minä vaalin muistojani ja tiedän monen muunkin tekevän samoin. [...] Minullahan ei ole sieltä mukaan saatuja muistoja kuin nämä valokuvat, mutta silti viipurilaisaiheista kaikenlaista. Ja kaikki kirjallisuus mitä on ollut saatavissa. Tyttäreni tilasi suuren Karjala-teoksen, häneltä saan sitäkin lukea. Silmäni vain ovat huonontuneet, en näe enää kovin pientä tekstiä.

Rebekan molemmat tyttäret ovat syntyneet Viipurissa, mutta vain vanhemmalta heistä on omia lapsuudenmuistoja Viipurista. Hän on opiskellut koulussa venäjää, josta on hyötyä kotiseutumatkoilla. Tytär myös ostaa Karjalaa koskevaa kirjallisuutta sekä itselleen että äidilleen. Vaikka nuorempi tytär tuntee itsensä mikkeliäiseksi, Rebekka arvioi, että hänkin on kiinnostunut syntyperästään ja syntymäkaupungistaan.

Lopuksi

Entinen koti ja kotiseutu on tehty näkyväksi sekä yleensä siirtokarjalaisten että viipurilaistaustaisen siirtoväen uusien kotien aineellisessa kulttuurissa.⁶⁴ Kuin yhteisestä sopimuksesta siirtokarjalaiset ovat hankkineet samoja kuvia ja esineitä kuten lippuja, viirejä, vaakunoita ja karttoja. Kun muista luovutetun Karjalan pitäjistä lähteneiden kotien seinillä lähtöpaikasta muistuttavat tunnistettavina maamerkkeinä yleensä kotipitäjän kirkon kuvat, ovat Viipurista lähteneet hankkineet Viipurin linnan tai Pyöreän tornin kuvan. Edellä mainituista siirtokarjalaiseen kotiin välttämättä kuuluvista esineistä kertovat sekä siirtokarjalaiset itse että heidän kodeissaan vierailleet paikkakuntalaiset ja toiset siirtokarjalaiset, jotka ovat ilmeisen hyvin selvillä toistensa kotien sisustuksesta. Tämä havainto viittaa siihen, että kuvilla ja esineillä on merkitystä kotoaan pois lähtemään joutuneiden ryhmätunteen synnyttämisessä.⁶⁵ Se puolestaan vahvistaa yhteyttä omalta kotiseudulta lähtöisin olevien kanssa ja kotonaan olemisen tunnetta sekä auttaa sopeutumaan uuteen paikkaan.⁶⁶ Monet viipurilaistaustaisten siirtokarjalaisten kotien elementit liittyvät kuitenkin ihmisten omaan henkilöhistoriaan ja ovat merkityksellisiä muistoja esimerkiksi omasta nuoruudesta ja sen aikaisista ystävistä. Myöhemmin esimerkiksi kotiseutumatkoilta hankittujen muistoesineiden avulla jo hieman haalistuneet muistojen kotipaikat saavat uutta väriä, ja lähtöpaikat tulevat tutuiksi myös seuraavalle sukupolvelle.⁶⁷

Artikkelissa lähiluetut kolmen Viipurista lähtöisin olleen kirjoittajan, Esterin, Mirjamin ja Rebeikan, 1980-luvun alussa kirjoittamat kertomukset jälleenrakennuksesta valottavat kodiksi tekemisen ja kodin tunnun muotoutumisen prosesseja siirtokarjalaisten keskuudessa. Oman talon rakentaneelle Esterille sotien jälkeiset vuodet ovat olleet työntäyteisiä ja onnellisia. Viipuriin jäivät asuinrakennuksen kivijalka ja saunarakennus, jossa Esterin perhe asui sotien välissä. Laajalahden vehreälle puutarhatontille Ester ja hänen miehensä rakensivat uuden kodin, joka oli juuri sellainen kuin he olivat nuorena avio-parina Viipurissa suunnitelleet. Eläkeiässä, kun elämäntyö on saatu valmiiksi, pariskunta on kuitenkin muuttanut Itä-Suomeen tuttua murretta puhuvien ihmisten keskuuteen. Vaikka elämä Laajalahdessa oli hyvää, he eivät kaipaa Laajalahtea kotipaikkana. Uudella paikkakunnalla eletty elämä, omin käsin rakennettu koti, pääkaupunkiseudulla asuvat lapset perheineen sekä laaja ystävä- ja tuttavapiiri eivät ole muuttaneet Esterin käsityksiä siitä, että Viipuri on hänen kotipaikkansa.⁶⁸

Mirjamiksi nimetyn kirjoittajan rakenteilla ollut talo uudella paikkakunnalla jäi perhesyistä ikuisesti keskeneräiseksi. Myös kodin tuntua on ollut vaikea tavoittaa uusilla asuinsijoilla Pohjois-Karjalassa.⁶⁹ Mirjami kertoo yrittäneensä

Kotiemme esineistö voi kertoa mistä olemme kotoisin, ja tärkeät esineet siirtyvät sukupolvelta toiselle. Kuvapari esittelee kaksi näkymää saman suvun kahden perheen olohuoneista 1950-luvulla ja vuonna 2021. Kuvissa on osin samaa Viipuriin ja Karjalaan liittyvää esineistöä, kuten puolitangossa oleva Karjalan lippu, Viipuri-aiheiset taulut ja Viipuri-aiheiset kirjat. Uudemmassa kuvassa on myös Jussi Mäntysen Hirvi-patsaan mallin mukaan tehty koriste-esine.

noin 40 vuoden ajan asettua jollekin paikkakunnalle, löytää vakituista työtä ja saada oman asunnon, josta hän voisi tehdä kodin. Vasta lähes eläkeikäisenä hän on saanut tähän tilaisuuden. Mirjami on kuitenkin löytänyt jo aiemmin henkisen kotinsa karjalaisten seuratoiminnasta. Vaikka Pohjois-Karjalan rajakarjalaiset puhuvat karjalan kieltä toisin kuin hän, merkitsevät yhteiset tapaamiset kotiseudulta olevien tai edes sieltä päin kotoisin olevien ystävien tapaamista. Toimintaan osallistuminen tuntuu siltä kuin tulisi kotiin tai kotiseudulle.⁷⁰

Kolmannelle kirjoittajalle, Rebekalle, on selvää, että karjalaiset ovat yhtä heimoa, joka erottuu muunheimoisista. Hänelle karjalaisen heimon perinteiden vaaliminen on ollut tärkeää koko elämän ajan. Tärkeää on ollut myös vastata yhteiskunnan odotuksiin nopeasta kotiutumisesta ja sopeutumisesta.⁷¹ Kaunis karjalaiskoti on hänen mielestään yksi osoitus karjalaisen heimon ahkeruudesta ja sopeutumiskyvystä. Muun yhteiskunnan odotukset, normit ja arvot määrittelevät kodiksi tekemistä.⁷² Vanhoilla päivillään 1980-luvun alussa Rebekka on yhä enemmän harrastunut rakkaasta kotikaupungistaan Viipurista, jossa hän on käynyt sotien jälkeen monta kertaa. Entinen kotitalo pihoineen on siellä edelleen olemassa, ja Rebekka matkustaa kesäisin sitä katsomaan. Hän kertoo luullensa Viipurista lähtiessään tulevansa pian takaisin, mutta olevansa vieläkin tällä matkalla. Myös Rebekan keski-ikään ehtineet tyttäret ovat aloittaneet omat matkansa äitinsä muistojen Viipuriin.

Viitteet

- 1 MV: KTA, kysely 29: "Asutustoiminta 1940–1960" (1982).
- 2 Young 1997, 151; Gorman-Murray 2008; Morrison 2013; Pilkey 2014.
- 3 Brickell 2012.
- 4 Rose 2003; Blunt 2005; Blunt & Dowling 2006; Massey 2008, 147; Brickell 2012.
- 5 Gorman-Murray 2008.
- 6 Kuusisto-Arponen 2008; Sireni 2016a, 2016b.
- 7 Brickell 2012.
- 8 Walsh 2006.
- 9 Duruz 2010.
- 10 Turan 2010; Long 2013.
- 11 Tolia-Kelly 2004.
- 12 Tolia-Kelly 2004.
- 13 Palomäki 2011.
- 14 Viipurin henkikirjoitetun väestön määrä 31.12.1939 oli 72 778 ja Viipurin maalaiskunnan 16 314. Ks. Tilastollinen päätoimisto 1941, 29 ja 31.
- 15 Laitinen 1995, 113; Paukkunen 1989, 39–40.
- 16 Palomäki 2011, 132.
- 17 Paukkunen 1989, 34–35.
- 18 Palomäki 2011.
- 19 Waris et al. 1952.
- 20 Kuusisto-Arponen 2008.
- 21 Kananen 2010; Raninen-Siiskonen 2013.
- 22 Sireni 2016a, 2016b.
- 23 Böök 2004; Latvala 2006; Fingerroos 2006a, 2006b; Fingerroos & Loipponen 2007.
- 24 Kuusisto-Arponen 2008, 2009.
- 25 Katajala 2013.
- 26 Korjonen-Kuusipuro 2012, 109.
- 27 Kansatieteellisistä kyselyistä tiedon lähteinä ovat kirjoittaneet Korkiakangas et al. 2016, 14.
- 28 Kyselyn laatimiseen osallistunut Pirkko Sallinen-Gimpl (1995, 298) esittää samaista aineistoa koskevat havaintonsa jakaen ne kyselylomakkeen luokittelun mukaisesti kolmelle symbolimerkityksen tasolle suhteessa karjalaisuuteen.
- 29 Hyödynnän analyysissäni suoria sitaatteja kirjoitelmista, joista olen poistanut henkilöiden nimiä ja osoitteita sekä muunnellut joitakin työnantajiin ja perhesuhteisiin liittyviä yksityiskohtia, joista kirjoittajien henkilöllisyys voisi paljastua.
- 30 Esimerkiksi Hytönen (2016) on kuvannut ajallisten kerrostumien hahmottumista ja aikamatkustamista kerronnan kohteen tapahtumahetken, kerrontahetken ja tulkintahetken välillä.
- 31 Kuusisto-Arponen 2009.
- 32 Tolia-Kelly 2004; Savolainen 2015; Kuusisto-Arponen & Savolainen 2016; Korjonen-Kuusipuro & Kuusisto-Arponen 2017; Koskinen-Koivisto & Thomas 2018; Savolainen et al. 2020.
- 33 Pöysä 2010, 331.
- 34 Gorman-Murray 2008; Long 2013; Sireni 2016a, 2016b.
- 35 Tässä aineistossa maininnat Harlun, Hiitolan, Ihantalán, Impilahden, Jaakkiman, Kirvun, Kivennavan, Kurkijoen, Muolaan, Pyhäjärven, Sakkolan, Suistamon, Sökkijärven, Valkjärven, Vuoksenrannan ja Äyräpään kirkoista.
- 36 Kirjoittaja tarkoittaa teosta Kyytinen, Pekka & Marttila, Viljo (1940). *Muistojen Karjala*. Otava.
- 37 Kyseessä lienee teos Paavolainen, Olavi (1941 toim.). *Karjala muistojen maa. Karjalan liiton muistojulkaisu*. WSOY.
- 38 Karjala-aiheisia esineitä on voinut hankkia esimerkiksi pitäjäseurojen kautta. Nykyisiin standaaareja, viirejä ja punamustia Karjalan kynttilöitä voi ostaa Karjalan Liiton SieMie-verkkokaupasta.
- 39 Ks. Kiiski 1979.
- 40 Poikkeuksellisesti eräät Kirvusta, Muolaasta ja Räisälästä lähteneet mainitsevat kuitenkin Viipurin linnaa esittävät ristipistotaulut. Muutamalla kirjoittajalla on lisäksi Viipurin linnaa esittävä kipsitaulu.
- 41 Sallinen-Gimpl 1995, 293–302.
- 42 Sallinen-Gimpl 1995; Kuusisto-Arponen 2008.
- 43 Taulukossa ja sitaateissa lueteltujen esineiden kieliasu on alkuperäinen.
- 44 Palomäki 2011, 389.
- 45 Puutarhaideologia liittyy 1940-luvun lopun kotikulttiin, joka ohjasi sosiaalipoliittista ajattelua. Perheelle piti saada koti eikä vain asuntoa. Puutarhan ympäröimä omakotitalo oli väestön uusintamisen perusyksikkö, jossa kotiäidit kasvattivat

- fyysisesti ja moraalisesti terveitä lapsia. Ks. Saarikangas 2002; Palomäki 2011, 297.
- 46** Helsingin kaupungin ja laajalahtelaisten välinen kiista tonttien hinnoista ratkesi, kun Valtion maanhankintalautakunta pakkolunasti maat Helsingiltä ja luovutti ne laajalahtelaisille maanhankintalain mukaisilla ehdoilla. Prosessi kesti useita vuosia. Ks. Palomäki 2011, 389–400.
- 47** Tyypitalot olivat jälleenrakennuskauden hallitseva talomalli, ks. Saarikangas 1993. Tyypipiirustuksia julkaisivat mm. Maatalousseurojen Keskusliiton asutusvaliokunta ja sosiaaliministeriö ja eri talotyyppejä oli kaikkiaan noin 200, ks. Palomäki 2011, 293. Laajalahteen rakennettujen talojen tuli olla kaupungin omia omakotitaloja, maatalousministeriön tyypitaloja tai sosiaaliministeriön talomalleja, ks. Palomäki 2011, 389. Esterin kirjoitelmasta ei käy ilmi tarkemmin, mistä talotyypistä on kysymys.
- 48** Vuonna 1912 syntynyt kirjoittaja tarkoittanee vuosina 1922–1926 toiminutta Viipurin tyttölyseota, joka oli yksityinen oppikoulu. Koulu toimi aluksi Viipurin suomalaisen lyseon entisessä rakennuksessa Tuomionkirkonkatu 7:ssä. Valtion ylläpitämä tyttölyseo aloitti toimintansa sen jälkeen. Ks. Suomen yksityisten oppikoulujen digitaalinen matrikkeli.
- 49** Eero Rydman toimi Helsingin kaupunginjohtajana jälleenrakennusvuosina 1944–1956, ks. Kansallisbiografia-verkkójulkaisu, Kolbe 2006.
- 50** Hapanlohko on perinneruoka, jota on valmistettu myös muissa pitäjissä.
- 51** Viipurin lauluveikot -mieskuoro on järjestänyt vuodesta 1953 saakka Johanneksenkirkossa konsertin ensimmäisenä adventtisunnuntaina. Kuoro on perustettu Viipurissa vuonna 1897.
- 52** Viipurin Lukkari- ja Urkurikoulu — sittemmin Viipurin Kirkkomusiikkiopisto — toimi Emil Sivorin kuoleman (v. 1929) jälkeen hänen puolisonsa Hellin Sivorin johdolla talvisodan alkamiseen saakka. Kuha 2017, 281.
- 53** Jääskeläinen, Lempi (1957). *Kevät vanhassa kaupungissa*. Kertomus ajasta joka oli. Otava.
- 54** Myös aiemmissa tutkimuksissa siirtokarjalaisten paikattomuuden ja juurettomuuden tunteet ovat nousseet esille. Monien on ollut vaikea löytää paikkaa, jolle he olisivat voineet kotiutua. Ks. Kuusisto-Arponen 2008.
- 55** H. J. Virran töitä on ollut esillä esimerkiksi Viipurin Taiteilijaseuran näyttelyssä Viipurin taidemuseossa 29.3.–12.4.1931. Suomalaisen kuvataiteen bibliografia.
- 56** Joensuun seudulle sijoitettiin alun perin siirtoväkeä mm. Ruskealasta ja Pälkjärveltä. Mirjamiksi nimetyn kirjoittajan työtoverit ovat Suistamolta.
- 57** Turan 2010; Long 2013.
- 58** Joensuun Vapaaopiston kursseilla on opiskeltu livviä, Palander 2015, 45.
- 59** Feresi mielletään nykyisin rajakarjalaisten kansallispuvuksi. Sen pohjana on vanha kansanpuku, joka on kehittynyt myöhemmin folkloristiseksi kansallispuvuksi. Siitä tuli suosittu rajakarjalaistaustaisten keskuudessa 1980-luvulla. Heikkinen 1989, 260–261.
- 60** Gorman-Murray 2008.
- 61** Böök 2004; Latvala 2006; Fingerroos 2006a, 2006b; Fingerroos & Loipponen 2007.
- 62** Sylmian lähde Monrepos'n puistossa.
- 63** Kyseessä on voinut olla Salakkalahden pohjoisrannalla sijaitseva hotelli Družba, joka valmistui kesällä 1982.
- 64** Ks. myös esim. Sallinen-Gimple 1995.
- 65** Turan 2010; Long 2013.
- 66** Walsh 2006.
- 67** Tolia-Kelly 2004.
- 68** Karjalasta lähteneiden paikkaan kuulumisen kokemukset ovat voineet kiinnittyä vielä vanhuusiälläkin entisen kotiseudun maisemiin, Kuusisto-Arponen 2008.
- 69** Kuusisto-Arponen 2008.
- 70** Koti voi näin venyä julkiseen tilaan, jossa yksilö tuntee olevansa kuin kotonaan, Gorman-Murray 2008.
- 71** Kananen 2010.
- 72** Brickell 2012.

Lähde- ja kirjallisuusluettelo

Alkuperäislähteet

Museoviraston kansantieteen toimiston perinnearkisto, Helsinki (MV: KTA)

Vastaukset kyselyyn 29: Asutustoiminta 1940–1960: Siirtokarjalaiset ja paikkakuntalaiset. Kyselyn suunnittelijat: Maija-Liisa Heikinmäki, Martti Linkola ja Pirkko Sallinen-Gimpl. Vastauksia yhteensä 809.

Kysymys 47: Onko siirtokarjalaisen kodin sisustuksessa jotakin karjalaisuudesta kertovaa? Mitkä esineet ovat peräisin Karjalasta? Onko jollakin esineellä erityistä tunnearvoa?

Internet-lähteet ja matriikkelit

- Kolbe, Laura (2006).** Rydman, Eero. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. *Studia Biographica* 4. Helsinki: SKS, 1997–. (julkaisun URN: NBN:fi-fe20051410; artikkelin pysyvä tunniste <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-008563>, viitattu 29.11.2019).
- Laajalahti ry. (2019). (<https://www.laajalahtiry.fi/>, viitattu 29.11.2019).
- Suomalaisen kuvataiteen bibliografia. (<http://kirjava.fng.fi/bibliografia/bibliografiat.php>, viitattu 29.11.2019).
- Suomen yksityisten oppikoulujen digitaalinen matriikkeli. (<http://www.yksityiskoulut.fi/yksityiskoulujenmatrikkeli/viipurintyto.htm>, viitattu 29.11.2019).

Tutkimuskirjallisuus

- Blunt, Alison (2005).** "Cultural geography: cultural geographies of home". *Progress in Human Geography* 29 (2005:4), 505–515.
- Blunt, Alison & Dowling, Robyn (2006).** *Home*. Abingdon: Routledge.
- Brickell, Katherine (2012).** "Mapping" and "doing" critical geographies of home". *Progress in Human Geography* 36 (2012:2), 225–244.
- Böök, Netta (2004).** "Border Karelia through rose-coloured glasses? Gazes upon a ceded territory". *Fennia* 182 (2004:1), 33–45.
- Duruz, Jean (2010).** "Floating food: Eating "Asia" in kitchens of the diaspora". *Emotion, Space and Society* 3 (2010:1), 45–49.
- Fingerroos, Outi (2006).** "Karjala – muistin ja utopian paikka". *Alue ja ympäristö* 35 (2006:2), 3–14.
- Fingerroos, Outi (2006b).** "The Karelia of memories – Utopias of a place". *Folklore* 33: 46, 95–108.
- Fingerroos, Outi & Loipponen, Jaana (toim. 2007).** *Nykytulkintojen Karjala*. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 91. Jyväskylä: Nykykulttuuri.
- Gorman-Murray, Andrew (2008).** "Reconciling self: gay men and lesbians using domestic materiality for identity management". *Social & Cultural Geography* 9 (2008:3), 283–301.
- Heikkinen, Kaija (1989).** *Karjalaisuus ja etninen itsetajunta*. Salmin siirtokarjalaisia koskeva tutkimus. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja Nro 9. Joensuu: Joensuun yliopisto.

- Hytönen, Kirsi-Maria (2016).** "Tutkija aikamatkustajana. Mennyt, nykyhetki ja tulevaisuus keruukilpailuvastauksissa". Teoksessa Kirjoittamalla kerrotut. Kansatieteelliset kyselyt tiedon lähteinä, toim. Pirjo Korkiakangas, Pia Olsson, Helena Ruotsala & Anna-Maria Åström. Ethnos-toimite 19. Helsinki: Ethnos ry, 301–337.
- Kananen, Heli (2010).** Kontrolloitu sopeutuminen. *Jyväskylä Studies in Humanities* 144. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Katajala, Kimmo (2013).** "Konstruoitu Karjala. Suomalaisen historian tutkimuksen Karjala-paradigmat 1900-luvulla". Teoksessa Karjala-kuvaa rakentamassa, toim. Pekka Suutari. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1389, Helsinki: SKS, 29–82.
- Kiiski, Vappu (1979).** Karjalainen punapöiminta. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Korjonen-Kuusipuro, Kristiina (2012).** Yhteinen Vuoksi. Ihmisen ja ympäristön kulttuurinen vuorovaikutus Vuoksen jokilaaksossa 1800-luvulta nykypäiviin. *Acta Universitatis Ouluensis B Humaniora* 109. Oulu: Oulun yliopisto.
- Korjonen-Kuusipuro, Kristiina & Kuusisto-Arponen, Anna-Kaisa (2017).** "Muistelun monet muodot: Kertomus, kehollisuus ja hiljaisuus paikan tietämisen tapoina". *Elore* 24 (2017:1), 1–17.
- Korkiakangas, Pirjo, Olsson, Pia, Ruotsala, Helena & Åström, Anna-Maria (2016).** "Kirjoittamalla kerrottua". Teoksessa Kirjoittamalla kerrotut. Kansatieteelliset kyselyt tiedon lähteinä, toim. Pirjo Korkiakangas, Pia Olsson, Helena Ruotsala & Anna-Maria Åström, Ethnos-toimite 19. Helsinki, Ethnos ry, 7–39.
- Koskinen-Koivisto, Eerika & Thomas, Suzie (2018).** "Remembering and forgetting, discovering and cherishing. Engagements with material culture of war in Finnish Lapland". *Ethnologica Fennica* 45, 28–54.
- Kuha, Jukka (2017).** Suomen musiikkioppilaitoshistoriaa. Toiminta ulkomaisten esikuvien pohjalta vuoteen 1969. Helsinki: Studia Musicologica Universitatis Helsingiensis.
- Kuusisto-Arponen, Anna-Kaisa (2008).** "Identiteettipoliittista rajankäyntiä: muistot evakko- ja sotilaiden paikkatunteen rakentajina". *Terra* 120 (2008:3), 169–182.
- Kuusisto-Arponen, Anna-Kaisa (2009).** "The mobilities of forced displacement: commemorating Karelian evacuation in Finland". *Social & Cultural Geography* 10 (2009:5), 545–563.
- Kuusisto-Arponen, Anna-Kaisa & Savolainen, Ulla (2016).** "The interplay of memory and matter: Narratives of former Finnish Karelian Child Evacuees". *Oral History* 44 (2016:2), 59–68.
- Laitinen, Erkki (1995).** "Vuoden 1945 maanhankintalain synty, sisältö ja toteutus". Teoksessa Rintamalta raivioille, toim. Erkki Laitinen. Jyväskylä: Atena, 52–138.
- Latvala, Pauliina (2006).** "Suvun satumailta katkeruuden kentille. Paikka kokemuksena ja tunnetilana". Teoksessa Paikka, toim. Seppo Knuutila, Pekka Laaksonen & Ulla Piela. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Kalevalaseuran vuosikirja 85. Helsinki: SKS, 171–186.
- Long, Joanna C. (2013).** "Diasporic dwelling: the poetics of domestic space". *Gender, Place & Culture* 20 (2013:3), 329–345.
- Massey, D. (2008).** Samanaikainen tila. Tampere: Vastapaino.
- Morrison, Carey-Ann (2013).** "Homemaking in New Zealand: thinking through the mutually constitutive relationship between domestic material objects, heterosexuality and home". *Gender, Place & Culture* 20 (2013:4), 413–431.
- Palander, Marjatta (2015).** Rajakarjalaistaustaisten ja muiden suomalaisten mielikuvia karjalasta. *Virittäjä* (2015:1), 34–66.
- Palomäki, Antti (2011).** Juoksuhaudoista jälleenrakennukseen. Siirtoväen ja rintamamiesten asutus- ja asuntokysymyksen järjestäminen kaupungeissa 1940–1960 ja sen käännteentekevä vaikutus asuntopoliittikkaan ja kaupunkirakentamiseen. Tampere: Tampere University Press.
- Paukkunen, Leo (1989).** Siirtokarjalaiset nyky-Suomessa. Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksen tutkimuksia A 5. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

- Pilkey, Brent (2014).** "Queering heteronormativity at home: older gay Londoners and the negotiation of domestic materiality". *Gender, Place & Culture* 21 (2014:9), 1142–1157.
- Pöysä, Jyrki (2010).** "Lähiluku vaeltavana käsitteenä ja tieteidenvälisenä metodina". Teoksessa *Vaeltavat Metodit*, toim. Jyrki Pöysä, Helmi Järviluoma & Sinikka Vakimo. Kultaneito 8. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura, 331–360.
- Raninen-Siiskonen, Tarja (2013).** "Karjalaisen siirtoväen sopeutuminen tutkimuksen kohteena". Teoksessa *Karjala-kuvaa rakentamassa* toim. Pekka Suutari. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1389. Helsinki: SKS, 122–155.
- Rose, Gillian (2003).** "Family photographs and domestic spacings: a case study". *Transactions of the Institute of British Geographers* 28 (2003:1), 5–18.
- Saarikangas, Kirsi (1993).** *Model houses for model families: gender, ideology and the modern dwelling: the type-planned houses of the 1940s in Finland*. Helsinki: Finnish Historical Society.
- Saarikangas, Kirsi (2002).** *Asunnon muodonmuutoksia. Puhtauden estetiikka ja sukupuoli modernissa arkkitehtuurissa*. Helsinki: SKS.
- Sallinen-Gimpl, Pirkko (1995).** "Asutustoiminta ja siirtoväen perinne". Teoksessa *Rintamalta raivioille*, toim. E. Laitinen. Jyväskylä: Atena, 269–302.
- Savolainen, Ulla (2015).** *Muisteltu ja kirjoitettu evakkomatka. Tutkimus evakkolapsuuden muistelukerronnan poetiikasta*. Kultaneito XV. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.
- Savolainen, Ulla, Lukin, Karina & Heimo, Anne (2020).** "Omaehtoisen muistamisen materiaalisuus ja monimediaalisuus: Muistitietotutkimus ja uusmaterialismi". *Elore* 27 (2020:1), 60–84.
- Sireni, Maarit (2016a).** "Muistin paikat siirtokarjalaisissa kodeissa". *Terra* 128 (2016:2), 63–74.
- Sireni, Maarit (2016b).** "Suvun maantiede Rasimäen kodeissa". Teoksessa *Kotona, kylässä liikkeellä, Sivakka ja Rasimäki arjen ja mielen tiloina*, toim. Pertti Rannikko, Maarit Sireni, Päivi Härkin, Hannu Itkonen, Seppo Knuutila, Maria Lähteenmäki, Jukka Oksa & Mikko Simula. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1426. Helsinki: SKS, 25–55.
- Tilastollinen Päätoimisto (1941).** *Suomen tilastollinen vuosikirja 1940*. Helsinki: Tilastollinen Päätoimisto.
- Tolia-Kelly, Divya (2004).** "Locating processes of identification: studying the precipitates of re-memory through artefacts in the British Asian Home". *Transactions of the Institute of British Geographers* 29 (2004:3), 314–329.
- Turan, Zeynep (2010).** "Material objects as facilitating environments: The Palestinian Diaspora". *Home Cultures* 7 (2010:1), 43–56.
- Walsh, Katie (2006).** "British expatriate belongings, mobile homes and transnational homing". *Home Cultures* 3 (2006:2), 119–140.
- Waris, Heikki, Jyrkilä, Vieno, Raitasuo, Kyllikki & Sipi, Jouko (1952).** *Siirtoväen sopeutuminen. Tutkimus Suomen karjalaisen siirtoväen sosiaalisesta sopeutumisesta*. Helsinki: Otava.
- Young, Iris Marion (1997).** *Intersecting voices: Dilemmas of gender, political philosophy and policy*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Kuvalähteet

- s. 15** Valokuvat ja kollaasi: Kristiina Korjonen-Kuusipuro.
- s. 26** Kartta: Eemeli Nieminen.
- s. 45** Valokuva: E. M. Staf. Teatterimuseon arkisto. 07032459001.
- s. 51** Valokuva: Matti Pukkila. Teatterimuseon arkisto. 97082002.
- s. 52** Valokuva: Matti Pukkila. Teatterimuseon arkisto. 99027157.
- s. 53** Valokuva: Matti Pukkila. Teatterimuseon arkisto. 99027156.
- s. 55** Valokuva: Eino Nieminen. Teatterimuseon arkisto. 07032783002.
- s. 58** Valokuva: Yrjö Huitinen. Teatterimuseon arkisto. 99028042.
- s. 60** Valokuva: tuntematon. Satu Grünthalin yksityisarkisto.
- s. 62** Valokuva: Tapio Hartikainen. Teatterimuseon arkisto. 96046006.
- s. 81** Valokuva: Valokuvaamo L. Jänis.
- s. 99** Valokuva: Jani Karhu.
- s. 106** Valokuva: Pauli Ukkonen.
- s. 122** **vas.** 1950-luvun kuva Hilda ja Urho Härmän albumi, Päivi ja Ilkka Kuivalaisen yksityisarkisto.
- s. 122** **oik.** Vuoden 2021 valokuva: Kristiina Korjonen-Kuusipuro.
- s. 130** Valokuva: Seppo Pelkonen. Lappeenrannan museot.
- s. 140** Pertti Jarlan yksityisarkisto.
- s. 189** Kuva teoksesta *Elävää historiaa: peruskoululaiselle* (1986).
- s. 191** Kuva teoksesta *Peruskoulun historia: 4 Työkirja* (1975).
- s. 193** Kuva teoksesta *Keskikoulun Suomen historia* (1950).
- s. 205** **ylh.** kuva teoksesta *Karjalan yhteiskoulu. Viipurin uusi yhteiskoulu 1905–1965* (1965).
- s. 205** **alh.** Lappeenrannan museot. WMWE226:1.
- s. 239** Valokuva: Juho Vikstedt. Lahden kaupunginmuseo. LHMVHMLV10338:1183 MVHMLV10338_1183.
- s. 240** Valokuva: Leo Nevalainen.
- s. 246** **oik.** Wikimedia Commons.
- s. 246** **vas.** Kansallisarkisto.
- s. 258** Выборгский объединенный музей-заповедник (BOMЗ). Выборг. [Viipurin museotoimi.]
- s. 261** Выборгский объединенный музей-заповедник (BOMЗ). Выборг. [Viipurin museotoimi.]
- s. 263** Выборгский объединенный музей-заповедник (BOMЗ). Выборг. [Viipurin museotoimi.]
- s. 281** Valokuva: Ebbe Linde. Svenska litteratursällskapet i Finland. SLSA 566_386.
- s. 296** Valokuva: tuntematon. Svenska litteratursällskapet i Finland. SLSA 566_es25.
- s. 303** Museoviraston kirjasto.
- s. 316** Museoviraston kirjasto.